

The Discourse of «Containment» Policy: A Comparative Analysis of the Concepts of J. Kennan and W. Lippmann

UDC 94:327](73)«19»

DOI: <https://doi.org/10.15421/1726122>**Snida Yevhenii**Ph.D, Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-6681-9786>, snida2017@ukr.net*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Abstract.

Relevance. The world order that emerged after the collapse of the Soviet Union is currently undergoing a major overhaul. On the political horizon, military force has once again become a relevant tool for achieving foreign policy objectives. The Russian Federation has opened «Pandora's box» in Europe through its full-scale war against Ukraine. In this context, it is relevant to examine American concepts of «containment» policy, particularly those of George Kennan and Walter Lippmann, which proved effective against the Soviet Union.

The purpose – to conduct a comparative study of the «containment» policy concepts of George Kennan and Walter Lippmann, to summarize their intellectual contributions, and to assess their methodological value in the context of contemporary armed conflicts.

Results. This article attempts a comparative analysis of the «containment» policies proposed by George Kennan and Walter Lippmann, and examines their visions of U.S. foreign policy toward the Soviet Union during the Cold War.

Conclusions. It has been established that George Kennan's original concept was aimed at the political and economic containment of the USSR, with an emphasis on anticipating systemic changes within Soviet society itself. It was later adapted in the context of the Truman Doctrine (1947), with an emphasis on militarism.

It is demonstrated that the main theme of W. Lippmann's critique of

J. Kennan's «containment» strategy was its vagueness and inability to clearly define the final outcome within a comprehensible timeframe. It has been revealed that in Lippmann's strategy, the USSR was viewed primarily as a geopolitical rival rather than an ideological competitor.

Keywords: «The Long Telegram», «Article X», «containment» policy, the Truman Doctrine, the Cold War

Дискурс політики «стримування»: компаративний аналіз концепцій Дж. Кеннана та В. Ліппмана

Сніда Євгеній*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Анотація.

Актуальність. Світоустрій, що склався після розпаду СРСР, нині зазнає суттєвої ревізії. На політичному обрії актуальною знову стала військова сила як інструмент досягнення зовнішньополітичних цілей. «Скриньку Пандори» на європейських теренах відчинила Російська Федерація через повномасштабну війну проти України. У цьому контексті актуально розглянути американські концепції політики «стримування», зокрема Дж. Кеннана та В. Ліппмана, що продемонстрували ефективність щодо СРСР.

Мета дослідження – провести компаративне вивчення концепцій політики «стримування» Дж. Кеннана та В. Ліппмана, узагальнити їх інтелектуальний доробок і визначити його методологічну цінність в умовах сучасних збройних конфліктів.

Результати. У статті здійснено спробу компаративного аналізу концепцій політики «стримування» Дж. Кеннана та В. Ліппмана, осмислено їх візію американської зовнішньої політики щодо СРСР під час холодної війни.

Висновки. З'ясовано, що спочатку концепція Дж. Кеннана була спрямована на політико-економічне стримування СРСР з акцентом на очікування системних змін у самому радянському суспільстві. Згодом її трансформували в контексті доктрини Трумена (1947 р.) з акцентом на мілітаризмі.

Доведено, що головним лейтмотивом критики В. Ліппманом стратегії «стримування» Дж. Кеннана була її розмитість і неспроможність чітко визначити кінцевий результат у зрозумілих часових межах. Виявлено, що в ліппманівській стратегії СРСР розглядали передусім як геополітичного суперника, а не ідеологічного конкурента.

Ключові слова: «Довга телеграма», «Стаття Х», політика «стримування», доктрина Трумена, холодна війна

Вступ.

Уже понад три десятиліття минуло з час розпаду СРСР, але привид його тіні продовжує майоріти над Східною Європою й обумовлювати низку суспільно-політичних процесів на пострадянському просторі. Нині в світі відбувається чимало конфліктів за сфери впливу чи перерозподіл важливих для світової економіки ресурсів. Фактично можемо помітити певну поляризацію країн на міжнародній арені, зумовлену нерідко агресивною політикою окремих держав. У цьому контексті важливо звернути увагу й проаналізувати історичний досвід міжнародних відносин США другої половини XX ст. у річичі політики «стримування» й протистояння з СРСР.

Актуальність. Значущість обраної для дослідження теми зумовлена сучасними викликами й загрозами для архітектури українсько-європейської безпеки. За умов відкритого прояву неоімперських амбіцій Російської Федерації і загалом зростання глобальної нестабільності в світі є нагальна потреба переосмислити американські концепції «стримування», викристалізовані за часів раннього етапу холодної війни.

Поширення в світі авторитарних режимів (Російська Федерація, КНДР, Іран тощо) з тенденціями до тоталітарного управління внутрішньою і зовнішньою політикою актуалізує потребу використання вже апробованих під час холодної війни дієвих механізмів і практик у сфері політики «стримування». Особливої ваги це питання набуває для безпеки України, що зазнала впливу спочатку гібридної війни (з 2014 р.), а згодом (з 2022 р.) – повномасштабного вторгнення Російської Федерації. У світлі пошуку надійних і справедливих безпекових гарантій для нашої держави доречно також узагальнити минулі американські доктрини «стримування» СРСР й адаптувати їх до нинішніх потреб.

У цьому річичі актуальності набуває запропонована ідеологом холодної війни Дж. Кеннаном політика «стримування», чия стратегія була сформована в умовах інтелектуальної дискусії з В. Ліппманом. Наразі осмислення їх ідейної спадщини може бути корисним для вироблення механізмів із запобігання чи стримування російської агресії на європейських теренах.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Історіографічний доробок з окресленої проблеми доволі скупий. Утім, його можна розподілити на два блоки – праці закордонних та українських науковців.

Комплексне вивчення біографії В. Ліппмана представлено в праці

Р. Стіла (1980). У ній зображено В. Ліппмана як інтелектуала, який виступив проти системи й водночас намагався застерегти США від імперського перенапруження у гонці з СРСР. Детально проаналізовано дискусію

В. Ліппмана навколо політики «стримування» й «Статті Х» Дж. Кеннана. Водночас це дослідження залишилося в межах американського інтелектуального кола, симпатизуючи герою та применшуючи реальні загрози, що постали перед Дж. Кеннаном за фахом його діяльності.

Біографічний нарис Дж. Кеннана (серед шести інших діячів), зокрема його психологічний портрет, добре представлено в колективній праці

В. Айзексона та Е. Томаса (1986). У ній висвітлено соціальний контекст формування особистості Дж. Кеннана, проаналізовано невідомі раніше аспекти з формування політики «стримування» через контекст інституціоналізації доктрини президента США Трумена. Автори зобразили Дж. Кеннана як інтелектуала, який завжди давав поради своїм друзям – політикам, що потім переростали в інструменти протистояння СРСР. У книзі чітко продемонстровано різні погляди В. Ліппмана та Дж. Кеннана на зовнішню політику США щодо СРСР.

Привертає увагу фундаментальна праця Дж. Геддіса (2005), вперше опублікована 1982 р., у якій комплексно проаналізовано стратегію «стримування» США щодо СРСР. Послідовно доведено, що зазначений підхід не був статичною доктриною, а скоріше комплексом стратегій різних президентських адміністрацій. Особливу увагу приділено ідеям Дж. Кеннана й наголошено, що його концепції притаманне передусім психологічне й економічне спрямування, а не військове.

У згаданій праці висвітлено також погляди В. Ліппмана, які автор використав як контрапункти до концепції Дж. Кеннана. Водночас для доробку Дж. Геддіса притаманні й певні недоліки – практично весь фокус зосереджений навколо США, а геополітичні процеси розглянуті крізь призму американоцентризму. Нерідко помітні спроби реабілітувати Дж. Кеннана в очах читача через акцент на спотворенні його концепції американськими політиками.

У дослідженні Дж. Лукача (2007), який був близьким другом Дж. Кеннана, докладно висвітлено інтелектуальні засади внутрішнього світу автора «Довгої телеграми». Фактично в ньому пролито світло на філософське підґрунтя формування концепції «стримування» і простежено шлях її трансформації, через незалежні від Дж. Кеннана обставини, до військового «стримування» СРСР. Утім, для цього доробку притаманна надмірна суб'єктивність і компліментарність на адресу Дж. Кеннана, а також цілковите ігнорування думок його опонентів. Тому, наприклад, дискусію критика

В. Ліппмана в ній подано як фонову, подекуди навіть через рефлексійне роздратування самого Дж. Кеннана.

Цікавою є монографія Ф. Костільоли (2012), в якій проаналізовано «Довгу телеграму» Дж. Кеннана не лише як стратегічний документ, а як психологічний

маніфест. Автором звернено увагу, що Дж. Кеннан свідомо запропонував мову ворожнечі щодо СРСР замість діалогу.

Доробок сучасних українських науковців представлений доволі скромно. У цьому контексті доцільно згадати дослідження Б. Гончара (1990), в якому проаналізовано концепцію стримування США через вивчення її генези. У цій праці представлено адаптацію західних наукових концепцій до українського наукового дискурсу. Автором простежено внутрішню американську дискусію про політику «стримування», а також правила поведінки між СРСР і США в регіональних військових конфліктах за часів холодної війни. На нашу думку, ця праця є вагомим для розуміння американсько-радянських відносин після Другої світової війни.

Історію зовнішньої політики США висвітлено в доробку Н. Городні (2017, 2024), а також розглянуто її в контексті глобалізаційних процесів з 1970-х рр. до теперішнього часу. Досліджено стратегічні погляди Дж. Кеннана на Україну й український національний чинник у контексті американської стратегії «стримування» СРСР.

Питанням радянських інтерпретацій доктрини Трумена 1947 р. присвячена розвідка Т. Аністратенко (2020, 2021). Дослідниця проаналізувала еволюцію поглядів радянських учених і запропонувала авторське тлумачення концептуальних змін і підходів до висвітлення зовнішньополітичної діяльності США в післявоєнний час. Висвітлено також інтерпретацію доктрини Трумена 1947 р. у працях російських дослідників. Доведено, що останні розглядали зазначену концепцію не як складник агресивної політики, а навпаки, як геополітичну потребу.

Суттєвий доробок з осмислення інтелектуальної спадщини Дж. Кеннана представлено в книзі Д. Кушніра (2022), в якій вміщено україномовний переклад низки його праць з авторськими коментарями й узагальненням досвіду політики «стримування» на сучасний український контекст.

У монографії О. Потехіна та Ю. Клименка (2023) зроблено спробу висвітлити з позицій інституційного лібералізму досвід утворення і діяльності військово-політичних союзів і їх вплив на безпекову ситуацію в Європі в XX – на початку XXI ст. Автори розглянули проблему протистояння агресивній політиці в Європі, починаючи з 1914 р., а також політику «стримування» як протиставлення війни.

Цікавими є студії В. А. Ліпкана (2025), присвячені оцінці сучасних аналітичних узагальнень потенціалу стратегічного партнерства України та США. Звернено увагу, що в низці американських публікаціях без належної наукової експертизи й перевірки розповсюджували потрібні для Російської Федерації наративи й ідеї.

Таким чином, історіографічний аналіз засвідчив, що в зарубіжному й українському науковому сегменті

є низка праць, у яких висвітлені окремі аспекти з теми вивчення. Утім, в українській історичній думці наразі відсутні спеціальні дослідження, присвячені компаративному аналізу концепцій Дж. Кеннана та В. Ліппмана.

Мета дослідження – провести компаративне вивчення концепцій політики «стримування» Дж. Кеннана та В. Ліппмана, узагальнити їх інтелектуальний доробок і визначити його методологічну цінність в умовах сучасних збройних конфліктів.

Методологічна база роботи ґрунтується на порівняльному (компаративному) аналізі, методі історичної реконструкції та критичного дискурс-аналізу. Такий підхід дозволяє вийти за межі спрощеного трактування політики «стримування» і продемонструвати багатогранність стратегічного мислення, що визначало засади світового порядку під час холодної війни.

Джерельним підґрунтям дослідження є власне праці й мемуари

Дж. Кеннана (1946, 1947, 1967) та В. Ліппмана (1947), в яких ґрунтовно представлено їхні концепції зі «стримування» СРСР під час холодної війни. Згаданий доробок є репрезентативним відносно поставленої мети в цій статті крізь призму його критичного аналізу й переосмислення з позицій сучасної методології і наукового інструментарію.

Результати дослідження. Тривалий час у науковому й експертному середовищі політику «стримування» (containment) сприймали як безальтернативну модель і складник міжнародних відносин за часів холодної війни. Ця стратегія із самого початку виникла не як кабінетна директива, а як результат інтелектуальної дискусії між її автором Дж. Кеннаном і впливовим критиком 1940-х рр. В. Ліппманом. Прикметно, що ці дебати заклали не лише підвалини для вектору зовнішньої політики США, зокрема у відносинах із СРСР, але й сформували концептуальні протиріччя, що є актуальними й у сучасному геополітичному дискурсі.

Генезу кеннанівських поглядів на американсько-радянські відносини доцільно шукати за часів, коли сам Дж. Кеннан працював у посольстві США в Москві. У той час він прискіпливо спостерігав за зміною сталінської політики й однозначно зрозумів, що радянське керівництво не готове до відвертого діалогу зі США.

Зауважимо, що після завершення Другої світової війни сподівання США на спільне вирішення з СРСР ключових питань зіткнулися з незрозумілою поведінкою останнього й спричинили поступову втрату довіри до колишнього союзника. Безумовно, причиною цього була кардинальна відмінність ідеологій, непередбачувана зовнішня політика СРСР і небажання його керівництва брати участь разом зі США у вирішенні важливих світових питань.

Додала напруги у відносини між двома країнами ще й промова Сталіна від 09 лютого 1946 р., в якій він виправдовував марксистсько-ленінську ідеологію і наголосив на загрозі капіталістичних країн для СРСР (Кушнір, 2022).

Крім цього, СРСР також відмовився брати участь у роботі Світового банку й Міжнародного валютного фонду, створених за його підтримки. Такі кроки радянського керівництва спантеличили США, які намагалися зрозуміти причини цього. Через це до посольства США у Москві надійшло звернення Міністерства фінансів США з проханням пояснити незрозумілу поведінку СРСР. Через відсутність у той час американського посла в Москві підготувати аналітичну довідку доручили Дж. Кеннану (Кушнір, 2022).

У лютому 1946 р. Дж. Кеннан надіслав до Вашингтону документ, що згодом назвали «Довгою телеграмою». У ньому було здійснено спробу не лише системно узагальнити власні міркування про відносини із СРСР, але й зобразити своєрідний портрет радянського керівництва. Дж. Кеннан виокремив три ключових чинники, що, на його переконання, обумовлювали зовнішню політику СРСР: 1) традиційна зовнішня загроза Росії – поширення наративу всередині суспільства, що Росії постійно загрожують ззовні; 2) ідеологічний фанатизм – марксистсько-ленінське вчення, згідно з яким капіталістичну систему розглядали як екзистенційну загрозу; 3) внутрішня легітимація – радянській владі потрібно було постійно демонструвати ворожість оточуючого світу для посилення й утримання своїх позицій (Kennan, 1946).

Проаналізувавши зміст зазначеного документа, можемо стверджувати, що для Дж. Кеннана «стримування» СРСР полягало передусім у політико-економічному, а не військовому сенсі. Автор переконливо відстоював думку, що західні країни повинні працювати на випередження – започаткувати конструктивні механізми протистояння руйнівній радянській пропаганді, висвітлювати правдиву картину радянського життя та залучити до цього процесу американський уряд; твердо оцінити й намагатися вирішити проблеми в американському суспільстві, щоб СРСР не зміг ними скористатися; протистояти спробам СРСР поширити свій вплив поза межі, що усталилися після завершення Другої світової війни (Kennan, 1946).

Утім, у телеграмі ми не знайдемо прямого заклику до воєнного протистояння між США та СРСР. Автор зауважив, що на відміну від Німеччини часів Гітлера, СРСР демонстрував прагматичну й гнучку зовнішню політику й не був готовий до прямого протистояння із сильнішим супротивником, якими на той час були США. Головною тезою в цьому документі було те, що в СРСР розглядали зовнішню політику США в усіх її проявах як помилкову. Водночас, Дж. Кеннан звернув увагу, що становище самого СРСР майже не

залежало від зовнішніх чинників, а тому на нього було практично неможливо впливати (Gaddis, 2005, p. 19).

Помітну роль у концепції Дж. Кеннана посідало зміцнення внутрішньої єдності західних країн, оскільки СРСР не здатний був конкурувати з розвиненими демократіями. У цьому контексті він наголошував, що США повинні запропонувати європейцям своє лідерство, зокрема в частині створення архітектури безпеки. Відомий американський дипломат убачав пряму загрозу від радянської влади, яка готова за потреби заповнити вакуум європейських потреб, якби цього не зробили американці (Kennan, 1946). Отже, на думку Дж. Кеннана, європейським країнам конче потрібна була лідерська роль США в повоєнному світі.

Подальший розвиток і оформлення кеннанівська модель «стримування» знайшла в «Статті Х» («Витоки радянської поведінки»), опублікованій у журналі «Foreign Affairs» у липні 1947 р. Загалом ця праця стала продовженням і узагальненням поясненням думок, викладених у «Довгій телеграмі».

У цій розвідці Дж. Кеннан пролив світло на причини, що обумовлювали радянську поведінку. До них він уналежнив – комуністичну ідеологію та історичну російську невпевненість й оточеність капіталістичними країнами. Перша полягала в сліпій вірі, що капіталістична система рано чи пізно зазнає краху, а між капіталістичним і соціалістичними таборами буде перманентний конфлікт. Другу ж причину виведено зі страху російського керівництва перед можливим іноземним вторгненням і спробою запобігти цьому через власну ізоляцію чи, навпаки, розширення сфер власного впливу (Kennan, 1947).

У концепції Дж. Кеннана стверджено, що радянській владі не притаманна логіка розуму, водночас вона надзвичайно чутлива до логіки сили. Він рекомендував саме крізь таку призму будувати відносини з СРСР, який завжди готовий відступити перед сильнішим опонентом (Kennan, 1947, p. 572).

Зауважимо, що радянське керівництво противилося визнавати істинну правду, а сприймало лише ту «правду», що слугувала його інтересам. Не дивно, що й сьогоднішні кремлівські вожді також наслідують цю традицію.

Водночас, у «Статті Х» концептуального завершення набула політика «стримування», що згодом стала фундаментом для зовнішньої доктрини США на весь час холодної війни. Автор концепції «стримування» СРСР підкреслив, що мирне співіснування між США та СРСР (з позиції останнього) практично неможливе, оскільки для нього бажаним був варіант руйнування традиційного способу життя американців і знищення їх міжнародного авторитету, що створило б передумови для побудови безпекової системи для радянської влади (Кушнір, 2022).

Наголосимо, що сам Дж. Кеннан убачав можливість вирішити суперечливі питання у

відносинах з СРСР без застосування військової сили. Для цього він запропонував п'ять ключових напрямів: 1) усвідомити й зрозуміти природу радянського режиму; 2) максимально інформувати американців про радянські реалії; 3) дбати про здоров'я американського суспільства; 4) запропонувати іншим народам, зокрема європейським, кращу перспективу майбутнього, ніж це може запропонувати СРСР; 5) дотримуватися власних концепцій людського суспільства, щоб не уподібнитися СРСР (Kennan, 1947, p. 580–582).

Теоретик ідеології холодної війни переконував, що кінцевою метою політики «стримування» повинна бути відмова СРСР від експансіоністських планів і зміна його міжнародної політики невоєнними методами – через лібералізацію і модернізацію всіх сфер життя. Дж. Кеннан поділяв думку, що загроза з боку СРСР існувала, доки функціонував тоталітарний режим. Крім цього, він не підтримував заклики до дезінтеграції СРСР та відокремлення республік (крім Балтійського регіону), зокрема й України (Городня, 2024, с. 184).

Дж. Кеннан стверджував, що в світі існувало п'ять промислово розвинених регіонів, що створювало фундамент для військової потужності, – США, Велика Британія, Німеччина (Рурський басейн), Японія, СРСР. Він зауважив, що стратегічним завданням політики «стримування» є не допустити встановлення контролю радянської влади над іншими центрами. Це уможливило б ефективно й тривале протистояння зростаючій радянській загрозі (Kennan, 1967, p. 359–360).

Одним з ключових аспектів політики «стримування» було економічне повоєнне відновлення Європи. Після Другої світової війни європейські країни перебували в скрутному становищі, зростало незадоволення населення і відбувалася політична поляризація суспільства. Таке становище цілком відповідало очікуванням СРСР, який не прагнув допомогти європейським країнам, водночас хотів уміло скористатися ситуацією, щоб привести до влади комуністів. Розуміючи це, США вдалися до активних дій. Навесні 1947 р. державний секретар США Дж. Маршалл призначив Дж. Кеннана керівником бюро політичного управління, в якому повинні були підготувати стратегічний проєкт економічного розвитку Європи (Кушнір, 2022).

За короткий проміжок часу було розроблено план, що згодом отримав назву «План Маршалла», який почали втілювати в життя з літа 1947 р. На пропозицію США СРСР і його сателіти відмовилися брати участь в економічній відбудові західноєвропейських країн, сподіваючись, що США не зможуть самі впоратися й це призведе до чергової кризи, плодами якої скористається радянське керівництво (Кушнір, 2022).

Утім, зазначений проєкт був доволі успішним і вдало реалізованим, що зробило комуністичні ідеї

непривабливими для західного суспільства й поклало край надії радянської влади поширити свій вплив на західноєвропейські терени. Отже, це був перший успішний проєкт втілення політики «стримування» Дж. Кеннана проти СРСР в економічній сфері.

Для політики «стримування» характерними були гнучкість і акцент на внутрішній стійкості західного світу. Проте, адміністрація президента Трумена фактично трансформувала цю ідею в дискурс повсюдної боротьби з СРСР. У березні 1947 р. затверджено «Доктрину Трумена», в якій висловлено готовність США підтримати будь-яку країну, що готова чинити опір комуністичній загрозі. У такий спосіб кеннанівську ідею вибіркової стримування протиставили повсюдному протистоянню з комуністами, забарвивши це ще й в ідеологічне протистояння (Аністратенко, 2022, с. 187).

1949 р. концепція Дж. Кеннана зазнала чергових змін – цього разу через трансформацію у військову доктрину й створення НАТО. На його думку, це було критичним кроком і засвідчило про поразку або відмову від дипломатії на користь військової сили у відносинах з СРСР (Kennan, 1967, p. 406–415).

Власне зазначені кроки США були агресивно сприйняті в СРСР, що означало неминуче протистояння чи навіть жорстку конфронтацію. Так розпочалася гонка озброєнь і військова мілітаризація обох сторін, що було найголовнішим ризиком у політиці стримування Дж. Кеннана (Кушнір, 2022). Політико-дипломатичне стримування СРСР еволюціонувало до мілітарного, що стало визначальним практично до завершення холодної війни.

Утім, безперечним є те, що інтелектуальна модель концепції «стримування» Дж. Кеннана стала матрицею для зовнішньої політики США щодо СРСР у другій половині XX ст. Водночас, через необережні формулювання своїх ідей і неможливість належно їх публічно роз'яснити через займану посаду (про це згодом визнав сам Дж. Кеннан) його концепція зазнала палкої критики з боку публіциста В. Ліппмана (Kennan, 1967, p. 356–358). Нерідко й самому авторові «Статті Х» здавалося, що контраргументи

В. Ліппмана йому ближчі, ніж власна позиція, яку він обстоював під час роботи в державному департаменті США (Gaddis, 2005, p. 25).

Прикметно, що в своїх спогадах у 1960-х рр. Дж. Кеннан розлого пояснив концепцію «стримування» й фактично виступив проти її спотворення. Він наголосив, що його ідеї ніколи не передбачали вирішення радянської проблеми у військовий спосіб, а увагу він акцентував на політичному стримуванні (Kennan, 1967, p. 271–297).

Таким чином, зазначені кеннанівські ідеї становили фундамент його політики «стримування» СРСР і були покликані зсередини змінити радянський режим. Сам Дж. Кеннан був переконаний, що така модель повинна бути тривалою й продуманою, а «...

основним принципом політики Сполучених штатів щодо Радянського Союзу має бути довгострокове, терпляче, але тверде і пильне стримування прагнень російський експансивних тенденцій» (Kennan, 1947, p. 575). Сам же СРСР він нерідко ототожнював з «Росією».

Кеннанівська політика «стримування» викристалізувалася в палкій інтелектуальній дискусії з відомим американським журналістом і критиком В. Ліппманом наприкінці 1940-х рр. У низці своїх статей він розкритикував запропоновану кеннанівську стратегію і вказав на серйозні в ній недоліки. Нерідко В. Ліппман називав Дж. Кеннана автором окремих положень доктрини Трумена, хоч насправді це було не так (Kennan, 1967, p. 314–324).

1947 р. В. Ліппман видав збірку своїх напрацювань у сфері зовнішньої політики США. Він викрив кеннанівську модель «стримування» через відсутність у ній чіткої стратегії наступу чи фіналу й найвні очікування, поки радянська система зсередини зазнає краху. Як зауважив В. Ліппман, утілення такого плану загрожувало США «стратегічною потворою» – станом, який сучасні дослідники справедливо називають стратегічним банкрутством (Lippmann, 1947, p. 12–15).

В. Ліппман звинуватив Дж. Кеннана в тому, що в його концепції навпаки наділено СРСР діяльною ініціативою, зокрема через можливість створювати проблемні питання в світі, на які США змушені реагувати. Такий підхід був не на користь американській політиці. Тому, щоб стримувати радянську систему, США змушені були створити військово-політичні союзи по всьому світу, що рідко додавало ефективності або й взагалі було тягарем (Lippmann, 1947, p. 14–21).

В уявленні В. Ліппмана модель політики «стримування» фактично перетворила США на світового поліцейського, який став заручником власної зовнішньої політики й змушений брати участь практично в усіх конфліктах, що прямо не становили загрози США (наприклад, у В'єтнамі).

Наскрізною темою критики В. Ліппмана є феномен «стратегічної розтяжки» («Strategic Overextension»), який полягав у намаганнях США стримувати СРСР всюди й завжди, що вимагало серйозної концентрації ресурсів і зрештою призводило до виснаження і перенапруження. Ним наголошено, що «...така стратегія не мала фіналу. Вона змушувала нас залежати від рішень, які приймаються іншими урядами – урядами, які часто не мають ні наших інтересів, ні нашої стабільності. Це шлях до виснаження, а не до миру» (Lippmann, 1947, p. 12–15).

В. Ліппман указував, що політика «стримування» Дж. Кеннана була схожа на стратегічну пастку без чіткого дипломатичного фіналу. Критик нерідко зауважував, що кеннанівська модель «стримування»

є свідченням пасивної стратегії в зовнішній політиці, що не передбачала дипломатичного врегулювання проблем з СРСР. Натомість, на його думку, прийнятною була б реальна оцінка ситуації міждержавних відносин і формування балансу сил і сфер впливу, замість ідейно-політичного протистояння (Lippmann, 1947, p. 10–15).

На відміну від Дж. Кеннана, В. Ліппман убачав у СРСР передусім геополітичного суперника, а не ідейно-моральну загрозу для західного світу. Він наполягав на дипломатичному врегулюванні всіх непорозумінь через компроміс між великими державами, що полягав у виведенні окупаційних військ з Європи й демілітаризацію Німеччини й Австрії. Такий механізм, на думку В. Ліппмана, зрештою завершив би протистояння з СРСР і уможливив мирне співіснування двох систем, замість трансформації радянської, як пропонував Дж. Кеннан (Lippmann, 1947, p. 50–58).

Прикметно, що критик кеннанівських ідей на вбачав у радянській природі експансіоністсько-ідеологічного спрямування, а розглядав її крізь призму класичної моделі як традиційну геополітичну. Він намагався убезпечити американську зовнішню політику від її надмірної заідеологізованості, наголошуючи, що американці «...не повинні перетворювати зовнішню політику на ідеологічну війну» (Lippmann, 1947, p. 17–19).

На відміну від Дж. Кеннана, який помітив у внутрішній природі радянської ідеології головне джерело загрози й прагнув змінити режим у СРСР зсередини, В. Ліппман навпаки, не ставив за мету трансформувати політичну систему суперника, а пропонував дипломатію як дієвий механізм вирішення геополітичних питань.

Важливо відзначити, що В. Ліппман попередив американське суспільство про ймовірність внутрішньої загрози, спровокованої мілітаризацією зовнішньої політики, що вимагало від уряду надмірного контролю ресурсів і нерідко поза демократичними процедурами. Тобто, сліпа ідеологічна боротьба з комунізмом могла сприяти вихолощенню демократичних інститутів у самих США. Якраз у цьому й полягала, на думку В. Ліппмана, головна колізія, – коли держава постійно функціонувала в стані холодної війни й напруження, свобода могла відійти на другий план (Lippmann, 1947, p. 28–31).

Американський критик зумів пророче передбачити інерцію військових інституцій, що не зміг зробити Дж. Кеннан. Вибір США на користь мілітарного складника в зовнішній політиці став незворотною точкою, коли вчиняти по-іншому вже не вбачалося можливим. Це ілюструє реалістичне сприйняття В. Ліппманом тогочасної геополітичної картини світу.

Таким чином, ліппманівська модель

«стримування» СРСР суттєво різнилася від кеннанівської. Якщо Дж. Кеннан був будівничим концепції «стримування» як головного вектору зовнішньої політики США щодо СРСР, то В. Ліппман став її скептиком, який зауважив на її помилковості ще задовго до того, яка вона стала офіційною доктриною США.

За нинішніх умов також важливо узагальнити й осмислити політику стримування в контексті нової загрози світовому порядку. У ХХІ ст. світ став свідком повномасштабної війни Російської Федерації, першої масштабної збройної агресії на європейському континенті після Другої світової війни. Рецепція інтелектуального надбання Дж. Кеннана та В. Ліппмана уможливила сформулювати деякі стратегічні висновки для України та наших партнерів.

Адаптація концепції «стримування» російської агресії повинна бути інтегрованою – поєднувати водночас мілітарний вектор (сильна армія) з економічним (енергетична, фінансова ізоляція ворога тощо). Важливо зважати також на застереження В. Ліппмана, щоб політика «стримування» не перетворилася на нескінченну боротьбу без розуміння чітких термінів, що виснажуватиме як нашу державу, так і наших партнерів. У цьому річницю важливо вибудувати нову архітектуру європейської безпеки з чіткими й справедливими гарантіями безпеки для України, що унеможливлять у майбутньому будь-які агресивні дії з боку Російської Федерації чи будь-якої іншої країни.

Нагадаємо, що Дж. Кеннан зауважував, що в Москві розуміють лише силу й готові відступити перед сильним опонентом. Водночас, такий підхід повинен бути вписаний в логічний контекст і розширення українських дипломатичних зусиль на глобальний Південь, щоб переконати ці країни в загрозі з боку Російської Федерації не лише для України чи європейських країн, а загалом для міжнародного права й усталеного світового порядку.

Висновки.

Таким чином, можемо стверджувати, що під концепцією «стримування» Дж. Кеннан розумів не підтримання статус-кво, що склався після завершення Другої світової війни, а намагання американців обговорити з росіянами всі проблеми й пережити

важкі післявоєнні часи, щоб досягти в мирний спосіб продуктивних і здорових міждержавних відносин.

Установлено, що концепції політики «стримування» Дж. Кеннана та

В. Ліппмана нерідко перетиналися в сутнісній площині, хоч і різнилися принципово. У кеннанівській моделі передбачено акцент на внутрішніх змінах усередині радянської держави, що становила політико-ідеологічну загрозу (не військову) для США. Натомість, у ліппманівській стратегії СРСР розглянуто крізь призму реалістичної політики як геополітичного суперника США, з яким треба було досягнути компромісу через дипломатичний баланс сил і мирне співіснування двох наддержав.

Доведено, що політика «стримування» Дж. Кеннана за часів президентства Трумена трансформувалася в бік мілітаризації. Можемо припустити, що це було пов'язано з небажанням тогочасного керівництва США вибудовувати тонку й гнучку дипломатичну стратегію у відносинах з СРСР, а американцям простіше було це представити саме крізь воєнну опцію.

Висвітлено, що зміна парадигми «стримування» СРСР фактично відбулася без участі чи авторства Дж. Кеннана, утім нерідко видозмінену концепцію продовжували уналежнювати творцеві «Довгої телеграми». Водночас його ідеї «стримування» СРСР через внутрішні зміни (лібералізацію, модернізацію тощо) скоріше були ідеалістичними, ніж реальними.

Звернено увагу, що В. Ліппман через критику концепції Дж. Кеннана намагався раціоналізувати запропоновану політику «стримування» з максимальною ефективністю для США. Наголошено, що для сучасного українського та європейського дискурсу проаналізовані концепції й інтелектуальна спадщина видатних американських діячів може бути прийнятною через синтез кеннанівської ідеї політико-дипломатичної сили (з військовим елементом) з ліппманівським розумінням чітких дипломатичних цілей і ресурсних можливостей під час протистояння і стримування будь-якої загрози. Водночас, стійкість внутрішньої суспільно-політичної системи, процвітання і успішний демократичний розвиток України та інших європейських країн буде найкращим запобіжником проти агресії з боку будь-якої держави.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Аністратенко, Т. П. (2020). Радянські інтерпретації доктрини Трумена 1947 року. *Сторінки історії*, 51, 186–205. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.51.2020.220185>
- Аністратенко, Т. П. (2021). Доктрина Трумена 1947 року в оцінках російських дослідників. *Універсум історії та археології*, 4(29), 156–171. https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fistor/program_621dd8a746893.pdf
- Гончар, Б. М. (1990). *СРСР – США: правила поведінки в регіональних конфліктах*. Київ : Либідь.
- Городня, Н. Д. (2017). Глобалізація і США. *American History and Politics*, 3, 9–21. <http://doi.org/10.17721/2521-1706.2017.03.9-21>
- Городня, Н. Д. (2024). Український національний чинник у стратегічних поглядах Дж. Кеннана щодо СРСР. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 33, 183–207. <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.183>
- Кушнір, Д. (2022). *Джордж Кеннан та російське питання*. Київ. <https://zbruc.eu/node/112699>

- Ліпкан, В. А. (2025). Оцінка сучасних американських аналітичних досліджень щодо потенціалу стратегічного партнерства України та США. *Політикус: наук. журнал*, 1, 189–201. https://politicus.od.ua/1_2025/31.pdf
- Потехіна, О., Клименко, Ю. (2023). *Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст.* К.: ДУХ І ЛІТЕРА, <https://surl.li/aokyal>
- Costigliola, F. (2012). *Roosevelt's Lost Alliances: How Personal Politics Helped Start the Cold War*. Princeton and Oxford: Princeton University Press. <https://archive.org/details/rooseveltslostal0000cost>
- Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford University Press. 512p. <https://archive.org/details/strategiesofcon000gadd/page/n9/mode/2up>
- Isaacson, W., & Thomas, E. (1986). *The Wise Men: Six Friends and the World They Made*. Simon & Schuster. <https://surl.li/thsgls>
- Kennan, G. F. (1946). *The Long Telegram*. <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>
- Kennan, G. F. (1947). The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, 25 (4), 566–582. <https://doi.org/10.2307/20030065>
- Kennan, G. F. (1967). *Memoirs: 1925–1950*. Boston: Atlantic-Little, Brown. <https://archive.org/details/memoirs1925195000kenn>
- Lippmann, W. (1947). *The Cold War: A Study in U.S. Foreign Policy*. New York: Harper & Brothers. 62 p. <https://surl.li/srgqiq>
- Lukacs, J. (2007). *George Kennan: A Study of Character*. Yale University Press. <https://archive.org/details/georgekennanstud0000luka>
- Steel, R. (1980). *Walter Lippmann and the American Century*. Little Brown & Co. <https://archive.org/details/walterlippmanna00steel>

REFERENCES

- Anistratenko, T. P. (2020). Soviet Interpretations of the 1947 Truman Doctrine. *Pages of History*, 51, 186–205. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.51.2020.220185>
- Anistratenko, T. P. (2021). The 1947 Truman Doctrine as Assessed by Russian Scholars. *The Universe of History and Archaeology*, 4(29), 156–171. https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fistor/program_621dd8a746893.pdf
- Gonchar, B. M. (1990). The USSR and the United States: Rules of Conduct in Regional Conflicts. Kyiv: Lybid.
- Gorodnia, N. D. (2017). Globalization and the US. *American History and Politics*, 3, 9–21. <http://doi.org/10.17721/2521-1706.2017.03.9-21>
- Gorodnia, N. D. (2024). The Ukrainian National Factor in George Kennan's Strategic Views on the USSR. *Ukraine's International Relations: Research and Findings*, 33, 183–207. <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.183>
- Kushnir, D. (2022). George Kennan and the Russian Question. Kyiv. <https://zbruc.eu/node/112699>
- Lipkan, V. A. (2025). An Assessment of Contemporary American Analytical Studies on the Potential of the Strategic Partnership Between Ukraine and the United States. *Politicus: Scientific Journal*, 1, 189–201. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.29>
- Potekhina, O., & Klymenko, Y. (2023). Geopolitics versus Security: Allied Deterrence of Aggression in Europe in the 20th and Early 21st Centuries. Kyiv: DUH І ЛІТЕРА, 552 p. <https://surl.li/aokyal>
- Costigliola, F. (2012). *Roosevelt's Lost Alliances: How Personal Politics Helped Start the Cold War*. Princeton and Oxford: Princeton University Press. 533 p. <https://archive.org/details/rooseveltslostal0000cost>
- Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/strategiesofcon000gadd/page/n9/mode/2up>
- Isaacson, W., & Thomas, E. (1986). *The Wise Men: Six Friends and the World They Made*. Simon & Schuster. <https://surl.li/thsgls>
- Kennan, G. F. (1946). *The Long Telegram*. <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>
- Kennan, G. F. (1947). The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, 25 (4), 566–582. <https://doi.org/10.2307/20030065>
- Kennan, G. F. (1967). *Memoirs: 1925–1950*. Boston: Atlantic-Little, Brown. 583 p. <https://archive.org/details/memoirs1925195000kenn>
- Lippmann, W. (1947). *The Cold War: A Study in U.S. Foreign Policy*. New York: Harper & Brothers. <https://surl.li/srgqiq>
- Lukacs, J. (2007). *George Kennan: A Study of Character*. Yale University Press. <https://archive.org/details/georgekennanstud0000luka>
- Steel, R. (1980). *Walter Lippmann and the American Century*. Little Brown & Co. 690 p. <https://archive.org/details/walterlippmanna00steel>